

De Poemp

*DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT HEEMKRING
DAVIDSFONDS NIJLEN - NR. 23 - SEPTEMBER 1991*

Nijlen in het begin van deze eeuw, zoals Wim van Kuyck het met een eigen, magisch gekruid realisme voor ons prachtig tekende.

Ten Geleide:

Nooit meer oorlog!

*Ja, 't is den oorlog da'je hier were vindt
en 't graf van wel duizend soldaten:
altijd iemands vader, altijd iemands kind -
nu doodstil en godverlaten.*

(Willem Vermandere over de Westhoek)

Beste Mensen,

Het toeval wil dat in dit nummer tweemaal over de "grote oorlog", zoals Nijlense jongens hem beleefden, verteld wordt. Wij, mannen van De Poemp, zijn er even stil bij geworden. In gedachten zien we ons lieflijk dorpje in de zomer van 1914: onze mensen leven er in vrede en harmonie met zichzelf en met de ongeschonden natuur. En dan breekt het oorlogsgeweld los: ons negentiende eeuwse dorp komt

brutaal in de twintigste, onze eeuw terecht. Ja, ook voor Nijlen betekende de grote oorlog het einde van een reeks zekerheden, het einde van een tijdperk.

De Belgische fortengordel blijkt weldra niet tegen de Duitse oorlogsmachine bestand. Een alles-overheersende paniek grijpt onze mensen aan en velen slaan op de vlucht. Steden en dorpen worden tot puin herschapen. En dan wordt het Duitse leger, eind oktober 1914, tot staan gebracht op een frontlijn in de Westhoek, frontlijn die tot in 1917 en ondanks een wrede, bloedige oorlog, haast niet meer verandert.

Aan de frontlijn vechten ook Nijlense jongens voor hun "Vaderland", zoals verder beschreven wordt in deze Poemp. En alhoewel de Vlamingen veruit de meerderheid vormden in het Belgische leger, werden zij geleid (en vaak ook de dood ingejaagd) door een praktisch volledig Franstalig officierenkorps. (De Vlamingen moesten tot in 1950 - sic - wachten eer zij hun eerste Vlaamse generaal in het Belgische leger kregen). En terwijl onze jongens in onmenselijke omstandigheden vochten voor een staat, miskende deze staat de aard, de taal, de ziel van hun volk. Uit deze ergernis ontstond in 1917 de Frontbeweging, die tot op onze dagen nawerkt in de Vlaamse Beweging. Door de Frontbeweging werd ons kleine volk voor heel de wereld de verkondiger van een groot vredesideaal: nooit meer oorlog!

In 1918 komt dan de zo vurig gewenste vrede. Eens te meer blijkt dat een oorlog, elke oorlog, uiteindelijk slechts verliezers kent en vooral de kleine man treft. 700.000 soldaten, verdeeld over 20 nationaliteiten, sneuvelden in de Eerste Wereldoorlog. Gans de Westhoek werd een reusachtig kerkhof. Heelder dorpen werden van de kaart gevaagd. Zij die terugkeerden, beseften dat het niet meer zou zijn zoals tevoren. Een nieuwe tijd, een nieuwe eeuw was ingezet. Een generatie verloor in de oorlog haar jeugd en had het moeilijk om in een betere toekomst te geloven.

Na onder meer de Golfoorlog hebben ook wij het moeilijk om in betere tijden te geloven. Met ergernis hebben wij de "helden" van een elektronische "precisie-oorlog" in Amerika zien huldigen... terwijl tienduizenden weerloze vrouwen en kinderen meedogenloos afgeslacht waren... en ondertussen één der ware schuldigen rustig verder mag regeren in Irak.

Lieve Mensen, dit alles mag ons niet moedeloos maken. Ook niet als - enkele maanden na het Golfconflict - de Waalse oorlogsindustrie alweer wapens wil verkopen in het Midden-Oosten. Want voor éénmaal bleek Vlaanderen, over de partijbelangetjes heen, het eens: géén wapenverkoop aan schurken die niets om een mensenleven geven. Met onze Nijlense jongens uit de loopgraven van 14-18 zeggen wij kordaat: Nooit meer oorlog!

Dag, beste Mensen!

** Walter Caethoven.*

COLLECTIEVE WAANZIN

Zowat 400.000 wetenschapsmensen, dat is meer dan de helft van het wetenschappelijk en technisch hoog gespecialiseerd personeel in de wereld, zijn tewerkgesteld in de wapenindustrie voor de verbetering van bestaande wapens en het ontwikkelen van nieuwe moordtuigen. De knapste hersenen zijn verkocht aan de macht en worden betaald door de grootgeldbezitters!

Intellectuele corruptie op wereldschaal

De tactische nucleaire wapens opgeslagen in Europa bereiken reeds een explosieve kracht die dertigmaal groter is dan de totale T.N.T. ontploffingskracht gebruikt tijdens de tweede wereldoorlog. De strategen spreken over het aantal mega-doden bij een nucleaire oorlog. Eén mega-dode is gelijk aan één miljoen gedode mensen. Deze afschrikingsstrategie kost 25 miljoen frank per minuut. Dit geld had ontelbare mensen kunnen redden van de hongersdood.

De mens is het enige wezen op aarde, in staat de eigen soort te vernietigen.

Phil Bosmans

"In liefde weer mens worden"

Nijlen anno 1830

Ondanks het oorlogsrumoer dat met het uiteenvallen van het Koninkrijk der Nederlanden gepaard ging, bleven de Nijlenaars in die dagen naar alle waarschijnlijkheid rustig bij hun oude principes: trouw aan Brabant en het Brabantse volk en de heilige Roomse religie. In onze tijd zou dat betekend hebben dat ze trouw bleven aan Vlaanderen en aan de Kerk. Op enkele uitzonderingen na hadden ze dat allemaal een generatie vroeger plechtig en fier afgekondigd (zie ons vorig nummer).

Kaarsvlammetje

Maar hoe zag Nijlen er ruim 150 jaar geleden uit? Vergeet trein en reïnsporten, autobus, wagen, moto, fiets en alle verharde wegen. Gom het overgrote deel der huizen, de scholen, het gemeentehuis, het station en alle grote winkels uit. Doof alle licht, alleen het kaarsvlammetje mag je laten flikkeren. Reken niet op gas, elektriciteit, waterleiding of riolering. Kortom, denk alles weg wat je nu ziet en begin dan zeer spaarzaam het lege beeld weer op te vullen.

In 1830 telde Nijlen 9 boerderijen, 228 huizen, een kerk, een klein schooltje en een woning die als gemeentehuis dienst deed. De huizen waren hoofdzakelijk van hout en leem gemaakt en hadden een warm, maar zeer kwetsbaar, vooral brandbaar, strooien dak. In de dorpskom stonden wat huizen samengeklonterd rond de kerk, de overige stonden her en der verspreid. Toch was er ook toen reeds sprake van de gehuchten: Bist, Paddekoten, Boshoek, Looistraat, Schovaert, Lillo, Dorsel en Goorkant. Een sjofel dorp zonder dokter, zonder apotheker, zonder veerts was het 1.625 inwoners tellende Nijlen. Maar met de omringende gemeenten

was het niet veel beter gesteld: ook zij waren dunbevolkt en bijna alle weinig welvarend. Bevel telde 330 inwoners, Viersel 484, Bouwel 540, Grobbendonk 956, Kessel 1.679, Berlaar 2.925, Herentals 3.268, Lier 13.153, ...

Heiden, bossen en bouwland

Hoe leefden de Nijlenaars van toen?

Nijlen was toen een groot heide- en bosgebied, doorweven met lappen velden en weiden. Twee grote moerassen stonden genoteerd, nl. de Lombaertsche Goren en Nijlen Goor, resp. 4 en 3 bunder groot. Een groen beemdgebied hield de kleine Nete in haar bedding gevangen. Op Nijlens grondgebied had dit riviertje een breedte van 6 tot 9 el (5,4 m tot 8,1 m) en een gemiddelde diepte van een el en 25 duim (ongeveer 1,3 m). Diep genoeg dus om tot Grobbendonk wat "scheepvaart" mogelijk te maken. Allerhande materialen: hout, mest, steen, kalk, zeep, houtasse enz. werden erover vervoerd. Bovendien waren de rivier en de grote beken toen nog zeer rijk aan vis. Ze wemelden van snoek, karper, zeelt, witvis, baars en paling. In het voorjaar najaar overstroomde de rivier de langsliggende beemden, wat als een zegen beschouwd werd (water was toen nog water, onvervuild en zuiver water). Alleen tijdens de zomer was wateroverlast schadelijk voor het hooi.

In de grote tuinen werden vooral erwten, bonen en kolen geteeld. Hier en daar stonden ook wat appel-, pere- en kriekebomen. Op de boerderijen waren zuivelprodukten in voldoende mate aanwezig. Er was daar geen tekort aan boter en kaas, en ook niet aan honig en was. De wildstand was ongeveer dezelfde als nu: hazen, konijnen, patrijzen en houtsnippen kwamen hier voor.

Het bouwland zag er toen heel anders uit. Het bestond voor het overgrote deel uit korenvelden. Verder werden ook, maar in veel mindere mate, tarwe, gerst, haver, boekweit, koolzaad en wat vlas verbouwd. De mindere gronden brachten aardappelen en spurrie op. De veestapel telde 556 hoornbeesten, 62 kalveren, 120 varkens, 70 geiten en 50 schapen. Dit laatste wijst vermoedelijk op een kudde. In Nijlen waren er slechts 79 paarden en drie veulens. Het moet dus wel erg rustig geweest zijn op onze wegen. De belangrijkste waren de Koningsbaan en de Legebaan, die het verkeer naar Lier zomer en winter mogelijk maakten. Dit lijkt echter tegengesproken te worden door wat dezelfde bron over wegen onder Kessel vermeld: die zouden praktisch onbruikbaar geweest zijn tijdens de win-

termaanden. Ondanks die gebrekkige verbindingen was er toch ook reeds wat "commerce" en industrie: er waren 13 weefgetouwen om lijnwaad te weven en er verder een brouwerij, een azijnmakerij, een windmolen en een tamelijk belangrijke handel in hout, vee en graan.

Jaaroverzicht

Tot slot nog een bondig jaaroverzicht. In 1829 overleden 38 Nijlenaars en werden er 49 geboren. Tien koppels huwden in dat jaar. De bevolking groeide lichtjes aan en op 1 januari 1831 telde Nijlen 1.641 inwoners.

* *Frans Lens*

BRONNEN

Ph. Van der Maelen : Dictionnaire Géographique de la Province d'Anvers, Brussel, 1834
Stockmans, beschrijving van de gemeente Nijlen

Dit is het enige Nijlense dorpsgezicht uit de vorige eeuw dat De Poemp kent. Het merkwaardige schilderij werd in 1940 op een Antwerpse zolder ontdekt. Het toont de (nog niet vergrote) kerk en moet voor 1850 geborsteld zijn.

*

Het lek van de Poemp

Diamant, een schitterend verhaal Een aanvulling bij onze derde bijdrage

Indien er iemand overtuigd was, beste lezer, dat de lijst van de vooroorlogse Nijlense slijperijen, verschenen in ons nummer 21/22 bijlange niet volledig was, dan waren dat wel uw nederige opzoekers van "De Poemp". Daarom werd onverpoosd verder gezocht en gelukkig ook gevonden, zij het dank zij de onverwachte hulp van de Heer Cois Haverals uit Vremde, de voorzitter van de Heemkring Boechout - Vremde. Hij beantwoordde spontaan onze oproep om hulp bij onze opzoekingen en bezorgde ons het grootste deel van de in onderstaand lijstje vermelde Nijlense slijperijen, ontdekt in het Provinciaal Archief te Antwerpen (PAA) als vergunningsplichtige inrichtingen. Onze hartelijke dank.

De hierna vermelde slijperijen zijn niet noodzakelijk allemaal kleine of middelgrote bedrijven. Er zullen beslist ook huisslijperijkes van één of twee molens tussen zitten, die in die tijd veel voorkwamen.

Slijperijen gebouwd tussen 1918 en 1927-28, periode waarin de molens nog werden aangedreven door een gasmotor:

Weduwe Van der Hoeven - Dorp
Gaston Quadens - Dorp
Jules Keulemans - Herenthoutsesteenweg
G. Raets - Dorsel
Jozef Horemans - Koningsbaan
August Grielen - Bouwelsesteenweg

Slijperijen gebouwd tussen 1928 (komst van de elektriciteit) en 1940:

Jan Meulenbroeckx - Katerstraat
Jos Van Looy - Broechemsesteenweg
Jos Claes - Broechemsesteenweg
Louis De Swert - Broechemsesteenweg
Jos Bastianen - Broechemsesteenweg
Victor Dom - Broechemsesteenweg
Crauwels - Bevelsesteenweg
Jules Van Calster - Rector de Ramstraat
Louis Deliën - Paddekoten
Frans Faes - Bouwelsesteenweg
August Van Leest - Kapellebaan
Karel Noeninckx - Albertkanaalstraat

Met deze kleine bijdrage denken wij een stapje dichter gekomen te zijn bij een volledige lijst van diamantslijperijen die Nijlen in het verleden rijk was. Hoe meer wij van dat verleden te weten te komen, hoe meer wij tot het besef komen hoe belangrijk de diamantnijverheid wel was voor het overgrote deel van de Nijlenaars, die hun boterham (en wat meer!) erin verdienden. Reden te meer om onze zoektocht verder te zetten. Ook uw hulp is steeds van harte welkom!

* *H. Budts.*

Sagt mir wo die Soldaten sind...

Onze Petere en de grote oorlog

Oorlog, dat was iets van lang geleden of iets van heel verweg in Afrika, Azië, of Zuid-Amerika. We zagen er beelden van op TV, maar die vergleden snel weer in de vergetelheid. Het was te ver van ons bed om ons in onze nachtrust te storen.

Tot het Midden-Oosten begon te gisten, verhalen over chemische en andere oorlogsvoering dagelijks het nieuws in krant, op radio en TV beheersten. Tot Amerika de Verenigde Naties en ook ons land in het gelid bracht tegen Saddam... Jongens van bij ons scheepten in en begaven zich naar de gevarenzone! Irak groef zich in op de grens tussen Koeweit en Saoedi-Arabië en dreigde met een lange, uitzichtloze loopgravenoorlog. Toen was het ineens niet ver meer, toen klonk het vertrouwd en riep het oude herinneringen wakker. En zo werd schrijver dezes weer de kleine jongen die vol ontzag naar grootvaders oorlogsverhalen luisterde.

De Redactie.

- "Petere, vertel ons nog eens over de oorlog!"

- "Ja, mannekes, ik zal het nog maar eens vertellen, zo zult g'het het zeker niet vergeten hee!"

- "Nee, petere, we zullen het niet vergeten!"

De oude man zette zich dan een beetje rechter, trok eens aan zijn kleine snor, lei zijn handen op de knieën en vertelde aan zijn kleinkinderen het dramatische verhaal van zijn zoon *Gregorius*, die ze thuis op Emblem-Sas altijd onze *Georges* noemden.

Oorlog

- "Hewel, mannekes, ge weet dat onze Georges op de militaire school was te Aalst en dat bij het uitbreken van de oorlog 14-18 al de schoolregimenten ontbonden werden en die jonge soldaten moesten direkt naar het front. Het eerste gevecht dat onze zoon meemaakte was "De slag der Zilveren Helmen" te *Halen* bij Diest. Daar werden door de Duitsers nog charges te paard gedaan, maar ons mannen hebben de Duitsers daar stevig op hun donder gegeven. Ge hadt onze zoon moeten zien thuishkomen, te voet van Halen naar Emblem, vuil en smerig. Onderweg hadden ze eten gekregen van de burgers. Ze moesten terugtrekken op Antwerpen, maar hij had een omweg gemaakt langs Emblem om nog eens rap goedendag te komen zeggen.

Hij is één dag bij ons gebleven en is tegen de avond in de Nete, achter onze hof, nog gaan zwemmen. De *Albertville* lag in de haven van Antwerpen en daar moesten ze samenkomen. Vandaar zijn ze langs Hoboken, waar uw vader nog met de soldaten in het stro heeft geslapen, verder getrokken naar Brugge, Diksmuide, Ieper en verder door tot in Duinkerken. Daar zijn ze ingescheept voor Le Havre. Uiteindelijk kwamen ze te *Eu*, Seine Inférieure, in een artillerie-kazerne terecht. Daar bleven ze enkele maanden om uit te rusten en kregen nieuwe wapens. Ze zijn naar het IJzerfront vertrokken op 24 januari 1915. En ja... mannekes... daar is het dan gebeurd, op de tiende maart 1915, te Nieuwpoort, in het *driehoekig bos*. Tijdens een helse beschieting is er een voltreffer op de met zware boomstammen bedekte schuilplaats gekomen waarin ze met 'n vijven zaten. Onze Georges heeft nog drie uur geleefd, want dat heeft een *frontinfirmière* me later nog verteld na de oorlog en er is ook nog een priester bijgeweest, die van *Ramskapelle* gekomen was.

Drie Vlaamse onderofficieren ten tijde van «de grote oorlog»; Georges Bastiaens (+) staat in het midden.

Artillerie in het stukgeschoten Ieper (1917)

Ze hebben dan, hij was nog maar pas zeventien jaar, een ruwhouten kist gemaakt en hem begraven langs de kasseiweg van Nieuwpoort naar *Oostduinkerke - dorp*, tegenover het driehoekig bos. Ik heb dat later met eigen ogen gezien. Na de oorlog hebben ze het stoffelijk overschot overgebracht naar Emblem. Er is dan een schoon mis geweest met drie heren en mooi gezongen, maar... ja."

- "Ja, dat heb ik allemaal daar aan 't front met eigen ogen gezien."

Op zoek naar het graf

Het was dan altijd eventjes stil. Hij had het inderdaad met eigen ogen gezien. Na de oorlog, in 1919, zijn grootmoeder en grootvader naar de frontstreek gegaan. Het was een hele reis in die tijd van Emblem naar het uit elkaar gereten en verhakkelde Vlaamse frontgebied.

Ze hebben het graf gevonden van hun oudste zoon, mijn vaders broer, in een doorploegd en door de oorlog kapot land, niet ver van een gehavende kleine boerderij waarin de boer, koppig, gans de oorlog was blijven wonen. Daar vonden ze enkele dagen een schamel onderkomen.

Toen een sergeant van de *Dienst der graven* aan grootvader vertelde over de graven her en der verspreid over het frontgebied en over de zorgeloosheid waarmee de gesneuvelden in de grond waren gestopt, kreeg grootvader een akelig gevoel.

De koppige boer in het kleine, bijna tot puin geschoten hoevetje kon ook niet veel inlichtingen geven. - "Och, mijnheer, ik heb er zoveel op mijn land helpen begraven, ik weet het echt niet meer."

Toen vroeg grootvader op de man af of hij wou helpen. - "Volgende nacht?" - "Ja", zei de koppige Westvlaming.

Numéro matricule

In het schuurtje stond alles klaar: twee stallantaarns, twee schoppen, enkele palen en een hoop oude soldatendekens. Met de palen en de dekens hebben ze het graf afgeschermd van de straatkant... en dan is *Jules van 't Sas*, mijn grootvader, met eigen handen begonnen aan het opgraven van zijn zoon. Om beurten dolven ze in de zompige grond en om beurten schopten ze de aarde weg in het licht van de twee flakkerende lantarens. De kist was nog niet helemaal kapot. "Ik kon hem niet meer herkennen," zuchtte grootvader, "maar ik heb de soldatenbotten van de voet getrokken, en in die botten stond zijn *numéro matricule* en dan was ik zeker." Mijn grootvader en de boer zijn de verdere nacht niet meer gaan slapen. Ze hadden een fles genever!

Sagt mir wo die Soldaten sind...

Terwijl mijn jongere broer en ik gespannen toekken, haalde grootvader oude foto's en brieven voor de dag. - Een foto met drie onderofficieren, "Onze Georges staat in het midden," zei grootvader. - Twee, op karton gekleefde foto's, waarop een grote groep soldaten en op een klein bordje "campagne 1914"... - Een dunne, vergeelde brief van *Mevr Eugénie Claes*, uit Nijlen, afgestempeld te Drunen, Nederland, op 16 januari 1915, waarin ze het adres geeft van de Heer Edmond Laenen, *brigadier d'artillerie de forteresse, 5ième batterie 3/2 ordres*.

- Enkele prentkaarten, opgezonden tijdens zijn doortocht uit Brugge.

- Een prentbriefkaart, beschreven met purperen inkt, verstuurd vanuit *Aulmt, Somme*, met niets anders op dan *pense à vous* en getekend met S -. Een Frans meisje? -

- Een klein lederen kerkboek en een geldbeugel met enkele centiem en er in.

Zorgvuldig borg grootvader alles daarna weer op. Dan haalde onze "petere" het groot oorlogsboek uit 1914 - 1918 te voorschijn, waarin alle namen van de gesneuvelden stonden en waarin de naam van *Gregorius Bastiaens* met een rode streep was gemerkt.

De brieven en foto's heb ik nog allen in mijn bezit. Met de eretekens hebben we als kind gespeeld, ze lagen in een ronde doos met zachte gele zijde. Ik moet nog dikwijls aan het liedje denken:

Sagt mir wo die Soldaten sind,
Wo sind sie geblieben...

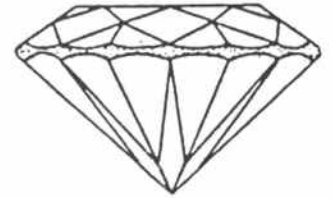
Nee, Petere, ik ben het niet vergeten!

(Wordt vervolgd)

**Jos Bastiaens.*

Diamant, een schitterend verhaal (4)

Als de wapens zwijgen, gonst de schijf

In deze vierde bijdrage over "Diamant, een schitterend verhaal", willen wij U, beste Poemp-lezer, een kort overzicht brengen van de evolutie van het aantal Nijlense diamantslijperijen van 1944 tot op heden, zoals ze in de Nijlense gemeenteregisters zijn opgetekend. Met onze vorige opzoekingen en tellingen waren wij gekomen tot 1940. Dat jaar werd, zoals in 1914, de verdere uitbouw van de Belgische en dus ook van de Nijlense diamantindustrie gestopt door het uitbreken van de oorlog. Gedurende de eerste oorlogsmaanden werd er nog wel door enkele mensen verder diamant bewerkt, maar van enige expansie was er geen sprake tot de wapens werden neergelegd in 1945.

Als de wapens zwijgen, gonst de schijf

Niemand in de diamantsector bleef bij de pakken zitten, bijna onmiddellijk kwam de handel en nijverheid weer op gang. Speciale maatregelen werden door de regering getroffen om buitenlandse kopers aan te trekken. De Belgische diamantnijverheid klom in enkele maanden naar ongekennde hoogten.

De vraag naar diamantbewerkers nam met de dag toe, de markt van het geslepen diamant bleek onverzadigbaar, buitenlandse kopers vonden de weg naar Antwerpen terug. De slijpers die tot voor het uitbreken van de oorlog de stiel hadden uitgeoefend, konden opnieuw aan de slag. Jonge mensen die tijdens de oorlog hun schoolplicht hadden beëindigd en nog geen werk hadden gevonden, waren meer dan welkom als leerling-diamantbewerker. (Later werden speciale voorwaarden gesteld om als leerling tot het beroep te worden toegelaten, b.v. vader moest diamantbewerker zijn. Bedoeling was grenzen te stellen aan de uitbreiding van de stiel).

Een deel van het ruw dat te slijpen aangeboden werd, bestond uit kleine steentjes, achtkantjes en de zogenaamde platte goederen, die niet zoveel jaren ervaring vereisten om er "uwen kost" (uitdrukking van de diamantbewerkers, d.w.z. een degelijk loon) in te verdienen.

Te weinig molens, bouwen dus

Deze omstandigheden brachten mee dat het aantal diamantbewerkers snel toenam in onze gemeente, wat dan weer voor gevolg had dat er steeds meer slijperijen kwamen. Vele gezinnen telden 3 en 4 diamantslijpers. Een groot gedeelte van hen bouwde dan ook voor zichzelf een diamantwerkplaats. Dit kon een slijperij of een snijderswerkplaats (snijkamer) zijn. Later, in de 60-er en 70-er jaren, werden diamantzagerijengebouwd. →

Door een gelukkig toeval ontdekte lezer Frans Haverals in het weekblad «De Stad Antwerpen» een bijdrage over de diamantnijverheid in de Kempen. Het nummer is gedateerd op 17 juli 1933. Wij nemen er graag enkele foto's uit over. Mocht U een persoon of slijperij herkennen, geef ons dan een seintje!

«We stapten een kleine boerderij binnen, en zoo-
waar, wij troffen er deze dame aan, gezeten voor
een snijmachine, dewelke met voettrappen moest
bewogen worden.»

«Een slijperij in de Kempen, gelegen langs de baan Lier - Herenthals.» Zitten we in Nijlen?

In onze vorige "Poempen" schreven we dat er tot het begin van de Tweede Wereldoorlog te Nijlen ± 70 grote, middelgrote en kleine slijperijen gebouwd werden. Daarvan:

- 14 tussen 1885 en 1914;
- 10 tussen 1918 en 1928;
- en ± 50 tussen 1928 en 1940.

Dit lijstje is dank zij heel wat onderzoekswerk en met de medewerking van de lezers tot stand gekomen. Vanaf 1945 echter, toen de uitbreiding van de diamantnijverheid een hoge vlucht nam, kunnen we de bouw van de diamantwerkplaatsen volgen op de gemeentelijke lijsten van de "hinderende bedrijven". Op de lijst hinderende bedrijven 1ste klas van 21.12.1967 tellen we 90 middelgrote slijperijen in uitbating.

Op de lijst hinderende bedrijven 2de klas van 25.07.1968 vinden we 113 vergunningen voor kleine werkplaatsen. Dat brengt het aantal op $90 + 113 = 203$ diamantwerkplaatsen in uitbating.

Vier jaar later, bij de telling van 17.06.1972 was onze gemeente 206 diamantwerkplaatsen rijk.

Minder en anders

Vanaf 1960 echter onderging de diamantnijverheid langzaam maar zeker enkele veranderingen. Er werden steeds hogere eisen gesteld aan het beroep. Met de oprichting van het GITHO in 1965 wilde ook Nijlen daaraan beantwoorden, door geschoolde vakmensen te vormen.

Omwille van verschillende factoren was er vanaf 1970 een dalende werkgelegenheid. Eén van de voornaamste redenen was zeker de concurrentie uit de lage-loonlanden.

Bij de telling in 1982 vinden wij nog slechts 62 slijperijen in werking. Deze enorme achteruitgang zette zich nog door in 1985, toen we nog 50 slijperijen in uitbating vonden.

Steeds meer mensen verlieten de stiel omwille van de onregelmatige tewerkstelling. Langzaam maar zeker verloren de diamantbewerker het vertrouwen in de toekomst van hun vak, wat nogmaals resulteerde in een daling van het aantal diamantwerkplaatsen (nog 42!) in 1989.

Evenmin als andere industrieën ontsnapte de diamantnijverheid aan modernisering. Andere slijpvormen werden ontworpen. Er werd geïnvesteerd in nieuwe technieken. Automatische slijpmachines, die nog voortdurend verbeteren, doen hun deel van de produktie; dit alles met het doel het hoofd te kunnen bieden aan de concurrentie. Tot op heden zijn wij erin geslaagd, door onze jarenlange ervaring en vakbekwaamheid, de lage-loonlanden een stap voor te blijven in het omtoveren van de dure grondstof tot schitterende steentjes.

Specialisten zijn van mening dat het verder bestaan van de diamantnijverheid in België nauw samenhangt met de invoering van nieuwe technieken. Evenmin wordt er getwijfeld aan de blijvende nood aan goed geschoolde en gevormde vakmensen. De diamantindustrie zal ze blijvend nodig hebben.

Maar niet verslagen

Onze gemeente blijft alle troeven in handen hebben om aan bovengenoemde dalende trend in de nijverheid het hoofd te bieden. Een moderne vakschool als het Githo staat borg voor een goede opleiding van jonge diamantbewerker. Diamantpatroons die de handel en de industrie door en door kennen en een flink aantal sterk gemotiveerde arbeiders die de stiel blijvend willen beoefenen, zullen dat bewerken. De stiel is te mooi om niet voor zijn behoud te vechten en misschien wel offers ervoor te brengen. Dat zijn wij zeker verschuldigd aan het schitterende verleden van de Nijlense diamantnijverheid.

In een volgende bijdrage gaan wij terug naar de jaren 1885 - 1890, de periode dat Jan Edward Claes en de gebroeders Quadens de eerste slijperijen te Nijlen bouwden. Wij gaan op zoektocht naar de eerste Nijlense slijpers die in deze fabrieken de stiel leerden en er hun eerste steentjes slepen. Wie helpt?

* H. Budts.

Een kind van «de grote oorlog»: Den Ouwe van Delle, laatste oud-strijder 14-18

Steeds, vroeger nog meer dan nu, hebben de mensen aan hun medemensen bijnamen gegeven. Bijnamen die aanwijzingen bevatten aangaande beroep, eigenheden, herkomst of zelfs afstamming van de persoon in kwestie. Het zijn die bij- of toenames die veel rapper duidelijk maken wie men bedoelt.

"Sus van Delle, Den Ouwe van Delle, Den Ouwe." Een drievuldigheid op zijn eigen, maar dan eentje zonder mysterie zoals verder zal blijken. In de bevolkingsregisters onzer gemeente staat "Den Ouwe" ingeschreven als Van Loock Petrus, Franciscus, geboren te Nijlen op 15 juli 1898, zoon van Jozef en van Goovaerts Rosalia, Delphina. Deze laatste werd door haar omgeving "Del van Pekes" genoemd.

Opvallend toch wel, hoe dikwijls de naam van de moeder in de bijnaam van haar kroost werd gebruikt... Misschien wel een element, qua afstamming, waarover de minste twijfel of discussie kon bestaan.

Wat nu de factor "Den Ouwe" betreft. Iemand die vroeg in zijn bestaan z'n haren kwijt raakte, werd en wordt nogal vlug als zijnde oud aangezien en Van Loock Petrus, Franciscus, of simpelweg de Sus, was er eentje van het soort dat nogal rap door zijn haar gegroeid was: en vandaar "Den Ouwe".

Met tien kinderen op de vlucht

Het gezin Van Loock - Goovaerts, waarvan Sus niet het oudste kind, maar wel de oudste zoon was, telde in 1914, bij het uitbreken van de oorlog, tien kinderen van wie het jongste nog een zuigeling was.

Verschrikkelijke verhalen over het geweld waarmee de Duitsers bij de inval in ons land tekeer gingen, deden de ronde. Angst sloeg onze mensen om het hart en dra kwam de vluchtelingenstroom op gang. Het gevaar dat door de omsingelingstaktiek der Pruisen vooral uit het oosten en zuidoosten dreigde, dreef vele Belgen, meestal Vlamingen, naar het noorden, naar het neutraal gebleven Nederland. Een reden te meer voor onze Vlaamse mensen om Nederland als toevluchtsoord te kiezen was dat men er dezelfde taal sprak.

Ook Del van Pekes vluchtte met gans haar groot gezin naar Holland en via onder andere Hoogstraten en Tilburg bereikte ze, na een dagenlange tocht, het plaatsje Waspik ten westen van 's-Hertogenbosch. De familie vond er onderdak in een school. En 't was daar in Waspik dat ze kennissen en geburen uit Nijlen terugzagen, onder hen de families Walraven - Van Gork (Dikke Mie) en Karel Boschaerts - Leemans (Krol Schriek). Het leed en de verschrikkingen van de eerste oorlogsdagen werden enkele ogenblikken naar de achtergrond verdrongen, de vreugde was groot... In de vreemde, ver van huis, mensen van je eigen dorpje ontmoeten... Het is een beetje weer thuis zijn...

De enorme aangroei van het aantal vluchtelingen verplichtte de Nederlandse overheid ertoe kampen op te richten. Een voor onze Vlaamse mensen zeer bekende plaats was Uden, ten noordwesten van Eindhoven. Daar belandden eind 1916 ook de ouders van de Sus samen met hun kinderen, met uitzondering van de Sus zelf. Hij hielp toen al mee aan de verdediging van "Den IJzer"...

Frans Van Loock (1898 - 1987), alias «den Ouwe van Delle»: onze laatste oud-strijder 14 - 18.

Naar het front

Keren we thans terug naar de eerste weken van de oorlog. Bij de inval der Duitsers in ons vaderland werden bloedige veldslagen geleverd en de verliezen aan Belgische zijde bij de verdediging van respectievelijk de steden Luik, Namen, Leuven en Antwerpen waren catastrofaal. Bijgevolg werd er ook een grootscheepse campagne op touw gezet. Via pamfletten en aanplakbrieven werden alle weerbare mannen aangespoord dienst te nemen bij het leger.

Daar het te verdedigen stukje vaderland ondertussen zo klein geworden was en vele, niet dienstplichtige, jonge mannen gevlucht waren, werd die campagne voor het grootste deel in het buitenland gevoerd, vooral in Nederland.

Zeer velen gaven aan die oproep gevolg en ook de Sus ging zich samen met zijn twee jaar jongere broer Emiel (de Grote van Delle) laten inlijven. De Grote werd omwille van zijn leeftijd, amper zestien jaar, geweigerd. Sus daarentegen werd aangeworven en met vele anderen naar Frankrijk verscheept. Vier maanden later zat onze held aan het front. Vele, vele jaren later zal Sus zijn nu volgende oorlogsherinneringen aan de mannen van De Poemp vertellen.

Sus vertelt

Toen Sus, veel later, in de dertiger jaren namelijk, cafébaas was van "De Tikkenhaan bij den Ouwe" werden regelmatig straffe verhalen verteld over de tijd aan Den IJzer, de tijd aan het front, en den Ouwe liet zich daarbij niet onbetuigd: "Ik stak er soms twee, drie tegelijk aan m'n bajonet!" Het was bijna als een parkwachter die papiertjes van de grond oppikt en ze daarna met flair en stielvaardigheid op de rand van zijn karretje afwrijft.

Op een keer, 't was enkele jaren voor zijn overlijden, vroegen we aan de Sus om eens wat te vertellen over de oorlog '14 - '18. Toen hij hoorde dat het was om in 't boekje te zetten, was hij terstond gereed, maar vooraleer Den Ouwe aan zijn verhaal kon beginnen, stelden we hem toch de vraag hoe het nu eigenlijk zat met die drie tegelijk aan zijn bajonet geregen Duitsers. Er verscheen een brede lach op het gelaat van de Sus: "Da moete d'r nie inzette zelle, da was mor veu die manne wa waas te moake!"

Zoals de meeste mensen had de Sus een stopwoord en dat was: "Zallek zegge hè," of ook nog: "Ja, wa zallek zegge?". En zo begon zijn verhaal: "Ja wat zal ik zeggen, 't is allemaal zolang geleden hee?"...

*Vlaamse vluchtelingen te Sluis (1914)
Tekening Alfred Ost*

En de Sus vertelde hoe hij zich samen met nog andere jongelui vanuit Waspik was gaan aangeven als vrijwilliger voor het Belgische leger. "Met zeven waren wij en van hen zijn er maar drie teruggekomen uit de oorlog, vier zijn er achtergebleven, gesneuveld." Per schip werden al de rekruten naar Frankrijk getransporteerd, waar ze een opleiding kregen.

Op zekere dag kwam er een korporaal naar mij toe, we waren bezig met het graven: "Gij kunt precies nogal goed met de schup uit de voeten?" - "Ja, zal 'k zeggen, 'k hem vruger nog gespoat." - "Gij zoudt eigenlijk bij de genie moeten gaan."

En ik werd bij een compagnie van de genie ingedeeld, maar dat betekende dat ik nog een maand langer in instructie moest blijven. Weet U wie er ook in ons compagnie was? Den Tist van Herminne (Jan-Baptist Voets). We lagen toen in de "Lion Belge", een oude melkerij, en ineens zag ik die daar. Ik zeg bij m'n eigen: "Dat is straf, nondedoemekes toch, dat is er nu een van Grobbendonk en hier zie ik die." Alsof de verassing na vele jaren nog naverkte, bleef de Sus even voor zich uitstaren. Dat was voor ons de gelegenheid om een vraag te stellen: "Sus, met welk gedacht zijt gij eigenlijk soldaat geworden?" - "Met welk gedacht? Ja, wat zal ik zeggen? Dat weet ik eigenlijk zelf niet, ge zijt jong en ik denk dat ons moeder al blij was dat ze van mij vanaf was."

Een nogal bot antwoord, maar een waarachter schrijnend moederleed schuilging. Zeker, ze had een mond minder te voeden, er was er een minder te kleden, maar het was haar kind, het was haar eigen bloed dat naar "den troep" ging... En 't was oorlog... En ze begreep er, ocharme, zo weinig van...

(vervolgt)

* René Verhaegen, Flor Dieltjens

Kleine klok luidt bij eerste Nijlens bier!

Uit de brieven van onze Nijlense soldaten van Napoleon blijkt reeds welk loodzwaar Frans juk op onze bevolking lag. Bovendien waren er voortdurend opeisingen van graan, hooi, strooi, paarden en transport. Eigenlijk mogen we zeggen dat onze dorpen gewoon geplunderd werden. Na de nederlaag van Napoleon kwam er nog geen einde aan de opeisingen: de bondgenoten volgden de Franse legers, in onze streken via Hoogstraten, dat driemaal genomen en hernomen werd in 1814 en waar 6.000 doden vielen...

Toch waren er - gelukkig maar - af en toe ook vreugdevolle dagen. Jacob De Cnaep, adjunkt of burgemeester van ons dorp in de Franse tijd, vertelt hoe op 16 november 1801 de twee grote klokken weer opgedolven werden. Vier jaar tevoren waren zij voor de Fransen verborgen in het Lambrechtsveld, "zes of zeven voet diep." Nu werden zij door het volk en de kinderen entoesiast tot voor de kerkdeur getrokken. 's Anderendaags luidden ze feestelijk heel het dorp bij mekaar! Zo zien we hoe het concordaat, dat Napoleon op 15 augustus 1801 met de paus sloot, ook voor onze Nijlense kerk gelukkige gevolgen had.

De derde (kleine) klok was op 12 december 1798 door de Fransen stukgeslagen. Het zou tot 14 augustus 1816 duren eer ze (met de oude spijs) te Broechem hergoten werd. Drie dagen later werd de nieuwe kleine klok stoetsgewijs aan 't Goor afgehaald. Het werd een echt dorpsfeest, waarbij liefst acht en een halve ton dorpsbier geschonken werd...

Over bier gesproken: met het Franse juk had ons dorp blijkbaar ook het (oude) Lierse juk afgeworpen, want Jacob De Cnaep noteert in zijn dagboek: *Op 16 april 1816 is alhier te Nylen voor d'eerste maal bier gebrouwen regt over de kerk, door Jean Bte Beirens, den welken aldaer een brouwerij gezet heeft. Men weet dat in den tyde als men onder den Byvange van Lier was, alhier geene brouwerijen mogten gezet worden.*

Ons dorpkje toen... en nu?

Ook de natuur bepaalde - soms heel ingrijpend - het lot van onze boerenmensen. Zo vertelt onze kroniekschrijver hoe op zondag 9 november 1800 een *verschrikkelijk tempeest* van 3 uur 's namiddags tot

11 uur 's avonds in ons dorp woedde. Het was een ware pannenen- en stroregen: zeven huizen werden totaal verwoest en er vielen verschillende doden. De boeren brachten hun vee *achter de kanten*, want men dacht zowaar dat de wereld ging vergaan!

Wij besluiten deze reeks met de "Staet voor Nylen", die Jacob De Cnaep op 16 juni 1804 meedeelde aan... de controleur der belastingen! Het dokument tekent met koele cijfers ons dorpkje van toen:

Staet voor Nylen (1804)

<i>goed labeurland</i>	<i>100 bunder*</i>
<i>gemijn labeurland</i>	<i>100 bunder</i>
<i>schomland</i>	<i>114 bunder</i>
<i>beemden en weiden</i>	<i>89 bunder</i>
<i>heiden en dennenbossen</i>	<i>89 bunder</i>
<i>schaarbossen en elsels</i>	<i>52 bunder</i>
<i>en verder: 130 huizen en 1 windmolen!</i>	

(* 1 bunder is geen vaste landmaat; in de streek van Herentals bedraagt de oppervlakte ervan 132,15 are.

Veel is ondertussen veranderd... en helaas niet altijd ten goede. De samenhangigheid waarmee onze mensen zich door de droevige, moeilijke, ja soms onmogelijke "Franse tijd" geworsteld hebben, moge ons allen inspireren om ook vandaag "dorp" te blijven!

* *Walter Caethoven.*

Werkten mee aan dit nummer:

Redactie: Jos Bastiaens, Hypoliet Budts, Walter Caethoven, Flor Dieltjens, Frans Lens en René Verhaegen

Fotografie: Frans Raets en René Verhaegen

Tekeningen: Dirk Lieckens, Wim van Kuyck, Marc Verreydt en DF-ledenblad

Grafische vormgeving, zetwerk: Walter Caethoven

Eindredactie: Rik Claes

Druk: Drukkerij Lu Cuypers

Jaak Nyssen en Walter Caethoven
op bezoek bij de rendierjagers in Voeren >

RENDIERJAGERS IN VOEREN

"De Poemp" werd uitgenodigd op de openstelling van de tentoonstelling "De Rendierjagers - prehistorische tentenkampen nabij de Maas." Gastheer is de "Heemkring Voeren en Omstreken". En zo komt het dat onze voorzitter Walter Caethoven omstreeks 11 juli in de - erg mooie - Voerstreek rondzwerft... en deskundig begeleid door Dr. Jaak Nyssen van de plaatselijke Heemkring een prehistorische tent inspekteert (foto). De dame in de tent rust net uit van een spannende rendierjacht en trekt zich blijkbaar niks aan van het heemkundig bezoek (zij laat letterlijk haar bloot g.. zien!).

Wij feliciteren ondertussen graag onze Voerense vrienden met dit bijzonder interessant initiatief. Mochten wij een oeroud tentenkamp in Nijlen ontdekken, dan weten wij meteen waar de specialisten huizen, Jaak!

NIJLEN - GILDENZAAL - DONDERDAG 17 OKTOBER 1991 - 20 UUR
Het CMBV en De Poemp stellen voor:

HARBALORIFA OP ZIJN BEST!

.. een spetterende kleinkunstavond vol zang en lach, waarbij het "hertogelijk" HARBALORIFA zich op zijn best gaat tonen. Dat is na méér dan 40 jaar podiumervaring een hele belofte (denk maar aan denderende opvoeringen als *Moet er geen zand zijn*, *Maling in 't groen*, *Mögemissingen* en *Folliekes*!).

Harbalorifa in Nijlen... speciaal ook voor U, Poempist.
Het wordt een onvergetelijke, hertogelijke en - met Harbalorifa weet men maar nooit - misschien ook heemkundige ervaring.
Kortom : wees erbij!
Kaarten kunnen in voorverkoop verkregen worden voor 200 F bij al onze bestuursleden.

